

การพัฒนาแบบการสอนที่เน้นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

Development of a Teaching Model Integrating Local Wisdom with
Visual Arts Learning Management at the Lower Secondary Education Level

พัชริน สงวนผลไพโรจน์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของไทยที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ 2) เพื่อพัฒนาแบบการสอนที่เน้นบูรณาการ และ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอนไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากแบบสอบถามเชิงสำรวจ โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ได้ข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการสอนจากกลุ่มตัวอย่างครูทัศนศิลป์ จำนวน 121 คน ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ทั่วประเทศ นำมาพัฒนาตามรูปแบบการสอนของกาเย่ (Robert Gagne') ด้านการนำเสนอเนื้อหาใหม่ บูรณาการเป็นชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาทดลองเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 ภาคปลาย ปีการศึกษา 2558 จำนวน 382 คน จาก 6 โรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลหลังการใช้ชุดการสอน จากแบบสอบถามและแบบทดสอบ รวมถึงวิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ paired sample t-test และวิเคราะห์ข้อมูลผลการประเมินความพึงพอใจโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของไทยด้านทัศนศิลป์ ที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนทั้ง 6 ภาค โดยภาคเหนือ ได้แก่ ร่มกระดาศา ภาคกลาง ได้แก่ ตุ๊กตาชาววัง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ ภาคตะวันออก ได้แก่ ครกหิน ภาคตะวันตก ได้แก่ เครื่องประดับจากนิล ภาคใต้ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าบาติก และกรุงเทพฯ ได้แก่ พู่กระบอกไทย จากนั้นนำไปสร้างชุดการสอนและนำไปจัดการเรียนการสอนพบว่า ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก โดยหัวข้อการให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนช่วยในการสืบทอดทางวัฒนธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนด้านการรับรู้ด้านคุณค่าและสุนทรียะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า ก่อนเรียนและหลังเรียนมีการรับรู้อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยหัวข้อภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเป็นเรื่องที่คนไทยควรภาคภูมิใจ ก่อนเรียนและหลังเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์จากการทำแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนหลังใช้ชุดการสอน พบว่ามีคะแนนหลังสอบเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความคิดเห็นของครูผู้ใช้ชุดการสอนพบว่า มีความพึงพอใจต่อชุดการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : รูปแบบการสอน บูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทัศนศิลป์ระดับมัธยมศึกษา

¹ ผศ.,อาจารย์สาขาทัศนศิลป์ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามที่แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552-2559 (2553) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของแผนไว้ว่า เพื่อให้บรรลุตามปรัชญาหลักและเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุงฯ จึงได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา 2) เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ 3) เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์ที่ 2 ซึ่งกล่าวถึงการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ มีแนวนโยบายคือส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญาและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา กีฬา เป็นวิถีชีวิตอย่างมีคุณภาพและตลอดชีวิตการจัดการศึกษาที่ได้นั้นจะต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและเทคโนโลยี แต่การจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลสังคมและประเทศ ทั้งนี้เพราะเราได้พัฒนาประเทศและจัดการศึกษาโดยทอดทิ้งของดีที่ประเทศเรามีอยู่ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (รุ่ง แก้วแดง, 2542)

โดยกระทรวงศึกษาธิการมีความคาดหวังในคุณภาพของผู้เรียน ช่วงชั้นที่ 3 จึงได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่าเมื่อจบช่วงชั้นแล้ว ผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถ ดังนี้

1. สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะโดยเลือกและประยุกต์ทัศนธาตุและทักษะพื้นฐานให้ได้ผลตามที่ต้องการ ตลอดจนสื่อสารให้คนอื่นเข้าใจผลงานของตนเองได้

2. รู้ว่าการจัดทัศนธาตุ จะช่วยให้งานศิลปะสามารถสื่อความคิดและความรู้สึก และอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจในความสวยงามของศิลปะได้

3. บรรยายและอธิบายงานศิลปะสาขาต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยอธิบายเปรียบเทียบผลงานศิลปะจากยุคสมัย วัฒนธรรมต่าง ๆ และให้ความสำคัญในเรื่องบริบททางวัฒนธรรม

4. นำความรู้ทางศิลปะที่ตนถนัดและสนใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่น ๆ

5. เห็นความสำคัญของการสร้างสรรค์งานศิลปะ เชื่อมโยงภาคภูมิในการแสดงออก
รับผิดชอบ มุ่งมั่นในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น

6. ซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รัก ห่วงแหน มรดกทางวัฒนธรรม
ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาไทยและสากล

ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งก็คือแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักสูตร
พุทธศักราช 2544 นั้น ส่วนหนึ่งนั้นมีหลักการคือเป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่ง

เน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากลและมีจุดมุ่งหมายคือมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาลิขิตแวดล้อม รัก ประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม ทั้งนี้ ในหมวดที่ 4 มาตรา 23 แนวทางจัดการศึกษาฯยังเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนที่ดี ควรที่จะเข้าใจถึงแนวคิดในการสอนที่ดี สิ่งแรกที่จะต้องทำความเข้าใจ คือ หลักสูตรที่กำลังถือปฏิบัติอยู่ การทำความเข้าใจกับหลักสูตรนั้นจำเป็นจะต้องศึกษาโครงสร้างของหลักสูตรทั้งหมดเป็นปฐม พิจารณาเป้าหมายหลักของหลักสูตรว่า การศึกษาควรมีแนวโน้มไปทางใด เช่น การเน้นถึงการพัฒนานุคลิกภาพ พัฒนาสังคม สนองความต้องการท้องถิ่น ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นและริเริ่มสร้างสรรค์ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539)

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2544 มาตรา 30 ซึ่งกำหนดให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปะด้านทัศนศิลป์ ก็เป็นอีกวิชาพื้นฐานวิชาหนึ่งที่สามารถนำเนื้อหาและวิธีปฏิบัติการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการเรียน ช่วงชั้นที่ 3 ซึ่งยังอยู่ในการศึกษาภาคบังคับ

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจตนเอง และพัฒนานุคลิกภาพส่วนตน พัฒนาความสามารถ ทักษะพื้นฐานด้านการเรียนรู้ และทักษะในการดำเนินชีวิต ให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถเสริมสร้างสุขภาพส่วนตนและชุมชน มีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551)

โดยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดไว้เบื้องต้นในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ คือมาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ต่องานศิลปะอย่างชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และมาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ที่ผ่านมามีบทบาทของครูในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนตระหนักในคุณค่าและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ที่ผ่านมายังไม่มีความชัดเจนหรือประสบความสำเร็จในการจัดการมากนัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทสาร สีสลับ และคณะ (2542) ที่กล่าวว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา ยังมีปัญหาที่จากผู้บริหารสถานศึกษา ครูและชุมชนบางส่วน ยังไม่เข้าใจใน 3 เรื่อง ที่ถือว่าสำคัญ คือ

1. ไม่เข้าใจเนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่นและแนวทางในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในระดับที่จะได้ผลในทางปฏิบัติ

2. ไม่เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ไม่เข้าใจเนื้อหาความรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาหรือวิทยากรท้องถิ่นหรือวิทยากรภายนอก ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วจนเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยมีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน การคงอยู่ของภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น มีการรับและถ่ายทอดกันต่อ ๆ มาจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม (สันติสุข กฤดากร, 2541)

การพัฒนาคนเพื่อให้ก้าวไปในอนาคตอย่างเหมาะสม ไม่เพียงแต่เราคนไทยจะต้องรอบรู้วิทยาการใหม่ ๆ เท่านั้น เราจำเป็นต้องรู้จักวัฒนธรรมของเราเอง เข้าใจภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมและสืบทอดมาช้านาน แม้บัดนี้ก็ยังปรับเปลี่ยน ปรับใช้ และงอกงามอยู่มีอยู่รอบเพื่ออะไร ก็เพื่อให้เราสามารถเรียนรู้และปรับตัวบนแนวทางที่ผสมผสาน “ของดี” ที่เรามีอยู่เป็นทุน กับ “ของใหม่” ที่เราใช้สติปัญญาเลือกแล้วว่า เหมาะกับเรา (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544) ซึ่งวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับบริบทการสอนแบบไทย ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ความเป็นปฐมนิยบุคคล

2. วัตถุประสงค์การสอน มี 3 ประการ คือ การให้ความรู้ การให้ฝึกปฏิบัติจนชำนาญและการปลูกฝังความงดงามด้านจิตใจ (สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ, 2538)

ดังนั้น การเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ จึงควรมุ่งพัฒนาความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษานอกจากจะทบทวนการเรียนรู้ในกลุ่มสาระต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้แล้ว จะต้องจัดเตรียมแบบบูรณาการเป็นโครงงานมากขึ้น เป็นการเริ่มทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจการศึกษาสู่โลกของการทำงานตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคม นวัตกรรมด้านการสอนและประสบการณ์ในการทำงานด้านต่าง ๆ แม้การเรียนภาษาก็สามารถเป็นช่องทางสู่โลกของการทำงานได้ และต้องชี้แจงให้ผู้เรียนได้ทราบว่า สังคมในอนาคตจะต้องอยู่บนรากฐานของความรู้ สถานศึกษาจึงต้องจัดบรรยากาศให้อยู่ในสภาพแห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ เป็นตัวอย่างแก่สังคม และควรจัดรายวิชาหรือโครงงานที่สนองความถนัด ความสนใจของผู้เรียนเพิ่มขึ้นด้วย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมแนวคิดและวิธีดำเนินการต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ที่ศตศิลป์ วิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผ่านการใช้ชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ ที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ ไปใช้ในการพัฒนาจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

นิยามศัพท์

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านในท้องถิ่น ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอดและกลั่นกรองเป็นเวลายาวนาน

รูปแบบการสอนที่เน้นบูรณาการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ผลการใช้รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ หมายถึง ผลจากแบบสอบถามการรับรู้ด้านคุณค่าและสุนทรียะของภูมิปัญญาท้องถิ่นและจากแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้ชุดการสอนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

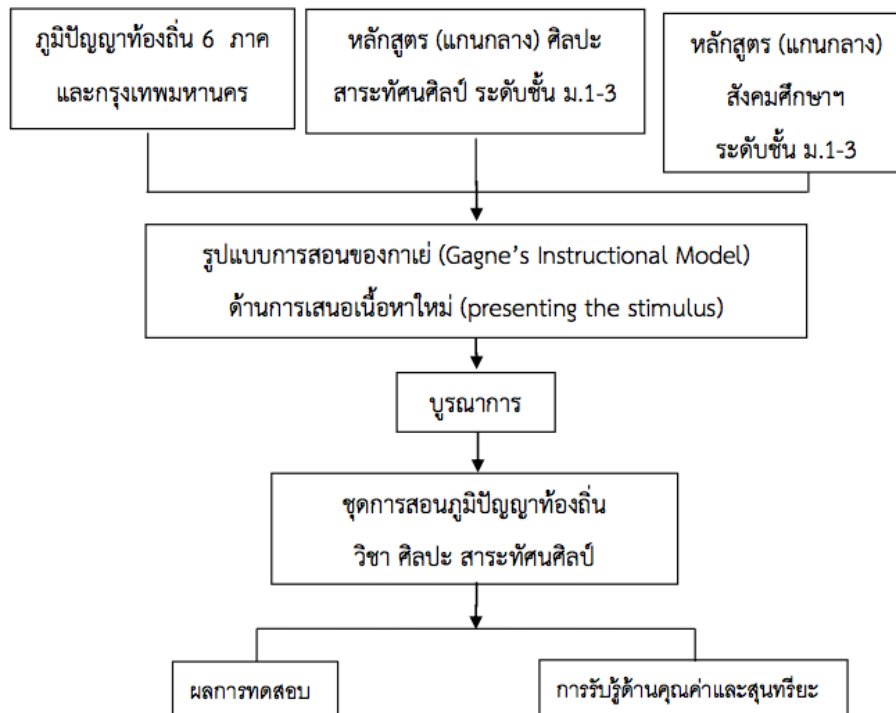
นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 ภาคปลาย ปีการศึกษา 2558 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในเขตกรุงเทพฯ 2 โรงเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) 1 โรงเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ต่างจังหวัด 1 โรงเรียน และโรงเรียนสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (สศศ.) 1 โรงเรียน รวมเป็น 6 โรงเรียน จำนวน 382 คน

แนวคิด/ทฤษฎี

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534) ได้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้เสนอแนวทางที่จะดำเนินการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ทำความเข้าใจในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่าเมื่อจบช่วงชั้นแล้ว ผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถด้านทัศนศิลป์ มีความซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รัก ห่วงแหน มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งก็คือ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากลและมีจุดมุ่งหมายคือมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนที่ดีควรเข้าใจแนวคิดในการสอนที่ดี โดยสิ่งแรกที่ต้องทำความเข้าใจ คือ หลักสูตรที่กำลังถือปฏิบัติอยู่ การทำความเข้าใจกับหลักสูตร จำเป็นต้องศึกษาโครงสร้างของหลักสูตรทั้งหมดเป็นปฐม พิจารณาเป้าหมายหลักของหลักสูตรว่า การศึกษาควรมีแนวโน้มไปทางใด (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539) โดยนำเอาแนวความคิดด้านการนำเสนอเนื้อหาและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย วิธีนำเสนอเนื้อหาใหม่ (Present New Information) จากการนำเสนอบทเรียนบนเว็บซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบด้วยกัน คือ การนำเสนอด้วยข้อความ รูปภาพ เสียง หรือแม้กระทั่ง วิดิทัศน์ อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญที่ผู้สอนควรให้ความสำคัญก็คือผู้เรียน ผู้สอนควรพิจารณาลักษณะของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้การนำเสนอบทเรียนเหมาะสมกับผู้เรียนมากที่สุด (Gagne, 1970)

กรอบแนวคิด หรือทฤษฎีพื้นฐานทางการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) โดย

1.ศึกษาข้อมูลสำหรับการพัฒนารูปแบบการสอน โดยจัดทำแบบสอบถาม เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน แก่ครูผู้สอนวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ทั่วประเทศ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบการสอน

2.การพัฒนาเครื่องมือ โดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจาก แบบสอบถามความคิดเห็น เรื่องการพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากครูผู้สอนวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัด สพฐ. ทั่วประเทศตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ค่าความสอดคล้องระหว่างหัวข้อความคิดเห็น/ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น (Item Objective Congruence: IOC) โดยเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .50 ขึ้นไป แล้วนำมาพิจารณาความเหมาะสมของสำนวนภาษา การใช้ถ้อยคำ และนำแบบสอบถามไปปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำมาพัฒนารูปแบบการสอนเป็นชุดการสอนโดยจัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการสอนและแบบทดสอบ ประกอบด้วย

2.1 แบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียนเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วิชาศิลปะ(พื้นฐาน) ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการใช้ชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น วิชาศิลปะ (พื้นฐาน) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 ชุดที่ 1-3 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยมีแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ระดับชั้นละ 1 ชุด ชุดละ 30 ข้อ

2.3 แบบสอบถามข้อมูลด้านความพึงพอใจของผู้สอนที่มีต่อชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นวิชาศิลปะ (พื้นฐาน) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 โดยใช้แบบสอบถามนี้กับผู้สอนในโรงเรียนที่ใช้ชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากนั้นตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม โดยเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .50 ขึ้นไป

ประชากร/ตัวอย่าง

1.ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์

กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาศิลปะ (ทัศนศิลป์) ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ทั่วประเทศ โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling) จาก 6 เขตภูมิภาค ภูมิภาคละ 3 โรงเรียน และกรุงเทพมหานคร จำนวน 121 คน

2. การใช้รูปแบบการสอนจากชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคปลาย ปีการศึกษา 2558 โดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในเขตกรุงเทพฯ 2 โรงเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) 1 โรงเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ต่างจังหวัด 1 โรงเรียน และโรงเรียนสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (สศศ.) 1 โรงเรียน รวมเป็น 6 โรงเรียน จำนวน 382 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.แบบสอบถามความคิดเห็นจากครูผู้สอนวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 6 เขตภูมิภาค และกรุงเทพมหานคร จำนวน 49 โรงเรียน จำนวน 121 ชุด นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผล

2.ทดลองใช้ชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้รูปแบบการสอนจากชุดการสอน ประกอบด้วยแผนการสอน แบบสอบถามและแบบทดสอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเชิงสำรวจโดยวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลหลังการใช้ชุดการสอน จากแบบสอบถามและแบบทดสอบ รวมถึงวิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ paired sample t-test ด้วยโปรแกรม spss และวิเคราะห์ข้อมูลผลการประเมินความพึงพอใจโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผล

ผู้วิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1) ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ ได้สรุปข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยในแต่ละภูมิภาคที่เหมาะสมในการนำมาจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นต่าง ๆ โดยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง

ผ้าหม้อฮ่อม ปลาดตะเพียนโบราณสาน เครื่องปั้นบ้านเชียง จักสานไม้ไผ่ โองมั่งกร ย่านลิเภา บาตรพระ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง แกะสลักไม้ เบญจรงค์ เครื่องปั้นด่านเกวียน เสื้อจันทบูร ผลิตภัณฑ์ไม้
ตาล หนังตะลุง หัวโขน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ร่มบ่อสร้าง ตุ๊กตา ขาววัง ผ้าไหมมัดหมี่ ครกหิน
อัญมณี บาติก หุ่นกระบอก

2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนพบว่า วิธีการสอนภูมิปัญญาไทยมีหลายรูปแบบโดยจะเป็นการถ่ายทอดความรู้ควบคู่กับกระบวนการผลิตในด้านคุณค่าให้กับผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรม เช่น การเล่าเรื่องราว การให้ปฏิบัติจริง การให้ทำเลียนแบบการให้ลองถูกลองผิด การให้ศึกษาด้วยตนเองต่อวิชาและการสอนแบบเป็นเครือข่ายการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการสอน โดยเลือกกระบวนการให้ความรู้เพื่อปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรม รวมถึงการให้ปฏิบัติจริงจากการเลียนแบบ จัดทำเป็นชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งในแต่ละระดับชั้นประกอบด้วยแผนการสอน สื่อการสอน ใบงาน แบบประเมิน ผลงาน ใบความรู้และแบบทดสอบ

3) ผลการใช้รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการไปใช้ในการพัฒนาจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากแบบสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับการรับรู้ด้านคุณค่าและสุนทรียะของภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งก่อนและหลังเรียน พบว่า

3.1 ด้านการรับรู้ด้านคุณค่าและสุนทรียะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนเรียนและหลังเรียนอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีความคิดเห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเป็นเรื่องที่คนไทยควรภาคภูมิใจ การมีความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยยังทำให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย

3.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคมากขึ้น เข้าใจที่มาขั้นตอน เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่า การนำชุดการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสนับสนุนให้การจัด การเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถรับรู้ เข้าใจวิธีการขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ระดับความรู้ความเข้าใจของนักเรียนจากใช้ชุดการสอนพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนเรียนอยู่ในระดับน้อย หลังเรียนมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมากในทุกระดับชั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการใช้ชุดการสอนก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่ามีคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคะแนนสอบก่อนและหลังเรียนทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 มีความสัมพันธ์กัน

การอภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบการสอนที่เน้นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ใช้แนวคิดจากรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกานเย (Gagne's Instructional Model) ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเยอธิบายว่า ปรากฏการณ์การเรียนรู้มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

1) ผลการเรียนรู้หรือความสามารถด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ 5 ประเภท คือ ทักษะทางปัญญา (intellectual skill) ซึ่งประกอบด้วย การจำแนกแยกแยะ การสร้างความคิดรวบยอด การสร้างกฎ การสร้างกระบวนการหรือกฎขั้นสูง ความสามารถด้านต่อไปคือ กลวิธีในการเรียนรู้ (cognitive Strategy) ภาษาหรือคำพูด (verbal information) ทักษะการเคลื่อนไหว (motor skill) และ เจตคติ (attitude)

2) กระบวนการเรียนรู้และจดจำของมนุษย์ มนุษย์มีกระบวนการจัดกระทำข้อมูลในสมอง ซึ่งมนุษย์จะอาศัยข้อมูลที่สะสมไว้มาพิจารณาเลือกจัดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และขณะที่กระบวนการจัดกระทำข้อมูลภายในสมองกำลังเกิดขึ้นเหตุการณ์ภายนอกร่างกายมนุษย์มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมหรือการยับยั้งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอน กานเยจึงได้เสนอแนะว่า ควรมีการจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้แต่ละประเภท ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในสมอง โดยจัดสภาพการณ์ภายนอกให้เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในของผู้เรียน

ดังนั้น ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้สาระที่น่าเสนอได้อย่างดี รวดเร็วและจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้นาน นอกจากนั้นผู้เรียนยังได้เพิ่มพูนทักษะในการจัดระบบข้อมูล สร้างความหมายของข้อมูล รวมทั้งการแสดงความสามารถของตน เป็นการช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้กับนักเรียน อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาแบบการสอนออกมาในรูปแบบของชุดการสอนที่มีสื่อการสอนที่เป็นวิดิทัศน์ที่ตัดต่อตามเนื้อหาภูมิปัญญาแต่ละด้านอย่างสมบูรณ์ มีการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ควรนำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1) การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของไทยที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของไทย ที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ ในการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดทำแบบสอบถาม โดยใช้ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นครูศิลปะ จำนวน 121 คน ที่มีการรับรู้เกี่ยวกับความนิยมของภูมิปัญญาไทยในแต่ละภาค ซึ่งได้แยกออกเป็น 6 ภูมิภาคและกรุงเทพฯ จนได้ข้อสรุปเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถใช้เป็นตัวแทนข้อมูลในแต่ละภูมิภาคโดย 3 อันดับแรกของแต่ละภูมิภาค ที่จะนำมาสร้างเครื่องมือภูมิปัญญาท้องถิ่นในลำดับถัดไป มีดังนี้

1. ภาคเหนือ ได้แก่ ร่มกระดาศสา ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก และ ม่อฮ่อม
2. ภาคกลาง ได้แก่ ตุ๊กตาชาววัง เครื่องเบญจรงค์ และปลาตะเพียนสาน
3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ เครื่องปั้นดินเผาต่างเกวียนและเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง
4. ภาคตะวันออก ได้แก่ ครกหิน เสื้อจันทบูร และผลิตภัณฑ์จักสานจากไม้ไผ่
5. ภาคตะวันตก ได้แก่ เครื่องประดับจากนิล ผลิตภัณฑ์กระถางดินเผา และผลิตภัณฑ์จากไม้ตาล
6. ภาคใต้ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าบาติก งานแกะสลักรูปหนัง และผลิตภัณฑ์จากย่านลิเภา

7. กรุงเทพมหานคร ได้แก่ หุ่นกระบอกไทย หัวโขน และบาตรพระ

ทั้งนี้ ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้มีส่วนร่วมในการสืบทอดทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ครูยังต้องการให้มีชุดการสอนที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้สำหรับสอนนักเรียนและฝึกทักษะ นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง แต่ยังมีปัญหาและให้ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. โรงเรียนควรมีสื่อการสอนในแต่ละกลุ่มสาระ เช่น วีดิทัศน์ หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นของจริง
2. หน่วยงานของรัฐควรเข้ามามีส่วนร่วม
3. การบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น
4. ออกไปศึกษาตามแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่หลากหลาย
5. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนได้รู้จักและสืบค้น สัมผัสกับสิ่งที่มีอยู่จริง ศึกษาแหล่งเรียนรู้/ จัดหาแหล่งเรียนรู้

6. ขาดความพร้อมในการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ เพื่อเข้าถึงแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาสำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่นในการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ครูโดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ตั้งที่เหมาะสมที่จะเดินทางไปสถานที่ศึกษาในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่แล้ว และยังมีภรณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการเรียนการสอนในแต่ละวิชาแต่ละกลุ่มสาระ รวมถึงมีวิทยากรด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณภาพแต่ยังมีปัญหาคือ เวลาเรียนที่ไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ทั้งยังขาดความร่วมมือในการเรียนรู้และการอนุรักษ์ รวมทั้งนักเรียนก็ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาเหล่านั้น บางครั้งกิจกรรมที่นักเรียนเรียนรู้หรือปฏิบัติส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาเฉพาะภายในจังหวัดของตนเอง ส่วนในด้านงบประมาณควรมีงบในการสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้จากสภาพจริงในท้องถิ่นของตนก่อนด้านคำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (ทัศนศิลป์) นั้น ครูส่วนใหญ่ต้องการให้มีวิทยากรท้องถิ่นที่มีการส่งเสริมการศึกษาแบบบูรณาการทุกรายวิชาสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องหลากหลาย

และควรส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนประจำอำเภอทุกโรงเรียนมีการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นประจำโรงเรียนละแห่ง

ส่วนข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่น (ทัศนศิลป์) ครูศิลปะส่วนใหญ่เห็นว่า ควรสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองในทุกระดับชั้น ทั้งด้านเรียนรู้และด้านปฏิบัติ มีรูปแบบแผนการสอนบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิชาศิลปะพื้นฐานที่ถูกต้องเชื่อถือได้ ควรมีงบประมาณและแนวคิดทางวิชาการจากผู้บริหารสถานศึกษา

2) การพัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

การพัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาไทยของผู้วิจัย คือการนำเอาเนื้อหาและวิธีการสอนของภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน พบว่า วิธีการสอนภูมิปัญญาไทยนั้นมีหลายรูปแบบ โดยจะเป็นการถ่ายทอดความรู้ควบคู่กับกระบวนการผลิตซ้ำในด้านคุณค่าให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรม เช่น การเล่าเรื่องราว การให้ปฏิบัติจริง การให้ทำเลียนแบบ การให้ลองถูกลองผิด การให้ศึกษาด้วยตนเอง การต่อวิชาและการสอนแบบเป็นเครือข่าย การนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการกระบวนการเรียนรู้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541) ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการศึกษางานวิจัยอื่น ๆ พบว่า การพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านมา มักใช้วิธีการสอนที่ให้นักเรียนมีประสบการณ์โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชั้นประถมศึกษา โดยมีเป้าหมายที่การปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น ส่วนในระดับชั้นมัธยมศึกษาจะเข้าสู่ความรู้ความเข้าใจ ให้มีทักษะกระบวนการพื้นฐาน และมีเป้าหมายที่การปลูกฝังให้อนุรักษ์งานภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคือการสร้างความเข้าใจในกระบวนการสร้างงานผ่านวิถีชีวิต วัฒนธรรมพื้นถิ่น ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่า ควรพัฒนาสื่อการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์มาช่วยในการสร้างวีดิทัศน์สั้น ๆ จากวีดิทัศน์ภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ในอินเทอร์เน็ต นำมาเรียบเรียงให้เกิดเป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่องโดยผู้วิจัยได้จัดทำบทบรรยาย ศึกษาโปรแกรมคอมพิวเตอร์และตัดต่อวีดิทัศน์ด้วยตนเอง และถ่ายโอนข้อมูลสู่อินเทอร์เน็ตอีกครั้งสำหรับผู้สนใจสามารถนำไปศึกษาได้ทั่วไป

3) ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ ไปใช้ในการพัฒนาจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

วิชาศิลปะเป็นวิชาที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม (กระทรวงศึกษาธิการ,

2551) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้ด้านคุณค่าและสุนทรียะของภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสอบถามนักเรียนทั้งก่อนและหลังเรียน โดยพบว่า ก่อนเรียน $\bar{X} = 3.77$ (S.D. = 0.81) คือมีการรับรู้ด้านคุณค่าและสุนทรียะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในระดับมากและหลังเรียน $\bar{X} = 4.03$ (S.D. = 0.63) คือ มีการรับรู้ด้านคุณค่าและสุนทรียะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกันและส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเป็นเรื่องที่คนไทยควรภาคภูมิใจ การมีความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ยิ่งทำให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย แต่นักเรียนส่วนใหญ่กลับมีความคิดเห็นว่า ผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเป็นเรื่องยุ่งยากและเสียเวลา รวมถึงผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเป็นเรื่องเชยและล้าสมัย ซึ่งจากข้อมูลพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความเข้าใจถึงคุณค่าและสุนทรียะรวมถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพียงแต่ยังไม่ให้ความสนใจใส่ใจเพียงพอที่จะใช้เวลาในการเรียนรู้และยังเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ไม่ทันสมัยและใช้เวลามากในการสร้างสรรค์ผลงาน

เมื่อพิจารณาด้านการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จากผลการวิจัย นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า การเรียนครั้งนี้ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแต่ละภูมิภาค คือ $\bar{X} = 4.27$ (S.D. = 0.59) รองลงมา หัวข้อ สื่อการสอนนี้ ทำให้นักเรียนเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น $\bar{X} = 4.25$ (S.D. = 0.63) และ ใบความรู้ ทำให้นักเรียนเข้าใจที่มา ขั้นตอน เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น $\bar{X} = 4.23$ (S.D. = 0.64) แสดงให้เห็นว่า การนำชุดการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยการจัดการเรื่องเอกสารการสอน แผนการสอน สื่อการสอน ต่าง ๆ นั้น ล้วนเป็นองค์ประกอบสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถรับรู้ เข้าใจ วิธีการ ขั้นตอนต่าง ๆ ในแต่ละภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ง่ายยิ่งขึ้น

สำหรับระดับความรู้ความเข้าใจของนักเรียนจากใช้ชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนเรียนอยู่ในระดับน้อย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ค่าเฉลี่ยรวม 2.47 (S.D. = 0.82) ม.2 $\bar{X} = 2.38$ (S.D. = 0.75) และ ม.3 $\bar{X} = 2.39$ (S.D. = 0.85) หลังจากนักเรียนได้เรียนผ่านการใช้ชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เนื้อหาแบ่งตามภูมิภาคแล้วพบว่า มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมากในทุกระดับชั้น โดยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ค่าเฉลี่ยรวม 4.11 (S.D. = 0.76) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 $\bar{X} = 4.00$ (S.D. = 0.73) และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 $\bar{X} = 4.0$ (S.D. = 0.68) แสดงให้เห็นว่าหลังการใช้ชุดการสอนนี้แล้ว นักเรียนรู้สึกว่ามีความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นจนน่าพอใจในทุกระดับชั้น

ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการใช้ชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 จากผลการเปรียบเทียบการทดสอบก่อนและหลังการใช้ชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจในแต่ละระดับชั้น พบว่ามีคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคะแนนสอบก่อนและหลังเรียนทั้งชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และ 3 มีความสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น จะมีคะแนนจากแบบ

ทดสอบเพิ่มขึ้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า คะแนนดังกล่าว ไม่ได้เพิ่มขึ้นมากจนเป็นที่น่าพอใจ เช่น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คะแนนก่อนเรียน $\bar{X} = 15.18$ (S.D. = 4.99) หลังเรียน $\bar{X} = 17.00$ (S.D. = 4.35) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คะแนนก่อนเรียน $\bar{X} = 11.34$ (S.D. = 3.43) หลังเรียน $\bar{X} = 12.89$ (S.D. = 4.86) และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คะแนนก่อนเรียน $\bar{X} = 10.92$ (S.D. = 3.45) หลังเรียน $\bar{X} = 12.77$ (S.D. = 4.65) เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินการทดสอบที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยเฉพาะในส่วนของคะแนนหลังสอบนั้น ผลคะแนนของนักเรียนยังอยู่ในระดับน้อย นักเรียนยังต้องทบทวนเนื้อหาในการเรียนก่อนทดสอบให้มากขึ้น ในการนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะเกิดจากการใช้เวลาที่ค่อนข้างน้อยในชั้นสอน เพราะการใช้สื่อการสอนวีดิทัศน์สั้นในขั้นตอนของการเรียนทฤษฎีนั้น เป็นการเรียนโดยที่นักเรียนขาดปฏิสัมพันธ์ ต่างจากการเรียนระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งการเรียนจากสื่อการสอนวีดิทัศน์สั้นนั้น มีข้อดีคือหากต้องการให้นักเรียนทบทวนนอกเวลา สามารถทำได้โดยการโอนข้อมูลเข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ต แต่มีข้อเสียอยู่บ้างคือไม่สามารถทราบได้ว่านักเรียนไม่เข้าใจเนื้อหาส่วนใดหรือข้อมูลใดนักเรียนไม่เข้าใจจากสื่อการสอนได้โดยตรง รวมทั้งผู้สอนไม่สามารถประเมินผู้เรียนระหว่างการเรียนได้เหมือนการสอนแบบปกติ ซึ่งผู้วิจัยอาจจะต้องปรับปรุงรูปแบบใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรับรู้ในการเรียนให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนหนึ่งของปัญหาของครูผู้สอนวิชาศิลปะนั่นคือ ความสามารถในการสอนและการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการจัดทำสื่อการสอนด้วยตนเอง เพราะวิชาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องใช้สื่อการสอนที่เป็นวีดิทัศน์สั้น ภาพประกอบ หรือการสาธิตสำหรับใช้ในการอธิบายถึงทักษะกระบวนการต่าง ๆ นอกเหนือจากความรู้ทั่วไปแล้ว ดังนั้นเมื่อมีการจัดทำวิจัยชุดการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ จึงทำให้ผู้ใช้ชุดการสอนมีความพึงพอใจต่อชุดการสอนอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน $\bar{X} = 4.54$ (S.D. = 0.48) การลำดับขั้นในการนำเสนอเนื้อหา และความชัดเจนในการดำเนินเรื่อง เสียงบรรยายรูปแบบของตัวอักษรที่ใช้ในการนำเสนอ ความสอดคล้องกันระหว่างแบบทดสอบกับเนื้อหา และความสอดคล้องของแบบทดสอบกับวัตถุประสงค์ตามหลักสูตร รวมถึงความสมบูรณ์ของเนื้อหาและความชัดเจนของการอธิบาย ความชัดเจนของขั้นตอนการสอน ใบความรู้และใบงานและลำดับขั้นในการนำเสนอเนื้อหา ความชัดเจนในการดำเนินเรื่อง และความน่าสนใจในการดำเนินเรื่อง นอกจากนี้ การใช้แบบประเมินการทดสอบ ไม่ว่าจะเป็นความเหมาะสมของรูปแบบการประเมินกับคะแนนและภาษาที่เข้าใจง่าย แบบประเมินกิจกรรมจากใบงานมีความเหมาะสมและใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ดังนั้น ข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังให้ครูศิลปะและผู้สนใจนำชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนในทุกระดับชั้นของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังให้ครูศิลปะและผู้สนใจ นำชุดการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยสร้างสื่อการสอนจาก การนำสิ่งรอบตัวมาพัฒนาต่อโดยการบูรณาการตามแกนสาระวิชา เพราะสิ่งที่พบคือเนื้อหาด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ทั่วไปหากนำมาการจัดหมวดหมู่ให้ดีและเรียบเรียงเนื้อหาขึ้นใหม่ ก็จะทำให้ น่าสนใจและ ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังจะพัฒนารูปแบบของกิจกรรม เสริมทักษะกระบวนการด้านศิลปะ นอกเหนือจากกิจกรรมจำลองในกิจกรรมท้ายบท เช่น การใช้ วัสดุจริง การเรียนรู้จากสภาพจริง ทั้งนี้ควรมีการจัดทำชุดการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย โดยพัฒนารูปแบบของสื่อการสอนให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

อ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- คณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ. (2541). แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัด การศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สำนักงาน. (2534). ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: ครุสภาลาดพร้าว.
- นันทสาร สีสลับ และคณะ. (2541). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ รุ่ง แก้วแดง. (2542). ปฏิบัติการศึกษไทย. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2539). ศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภา. (2553). แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ฉบับสรุป/การศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สันติสุข กฤดากร, ม.ล. (2541). การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ. (2538). ความคิดและภูมิปัญญาไทยด้านการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). หนังสือชุด ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของ ชาวบ้านไทย ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- Gagne, Robert M. (1970). The Condition of Learning. 2d.ed. New York: Holt Rinchart and Winston.
- Joyce, B, & Weil, M. and Showers, B. (1992). Model of teaching. 4th ed. Boston : Allyn and Bacon : A Divison of Simon & Schuster, Inc.